

Федоришин І.Я.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ДІЯЛЬНІСТЬ ОСЕРЕДКІВ ТОВАРИСТВА «ЛУГ» НА ТОВМАЧЧИНІ (1926–1939 РР.)

У статті розкрито проблему діяльності руханково-пожарничого товариства «Луг» на теренах Товмацького повіту Станиславівського воєводства протягом 1926–1939 рр. Зареєстрована в 1925 р. лугова організація стала продовжувачкою багатолітніх славних традицій товариства «Січ», яке зазнало переслідувань та було заборонене окупаційною адміністрацією. Польська влада, вбачаючи в зростанні популярності товариства «Луг» певну загрозу, під всіляким приводом намагалася заборонити його діяльність на місцях.

У публікації на основі історико-документального матеріалу показано процес становлення і розвитку лугового руху в Східній Галичині та на Товмаччині, культурно-освітню боротьбу товариства за оберігання української молоді краю від морально-культурної деградації в умовах асиміляторської політики польського уряду. У Товмацькому повіті було засновано і функціонувало більше 30 місцевих осередків товариства «Луг». Найбільш активні місцеві організації функціонували в селах Милування, Грушка, Буківна, Юрківка, Рошнів.

Автором охарактеризовано і проаналізовано практичну роботу місцевих організацій товариства, зображено більшою мірою їхню культурно-просвітницьку та руханкову (спортивну) і меншою мірою протипожежну діяльність, оскільки брак протипожежних засобів залишався загальною проблемою майже всіх осередків товариства «Луг».

Культурно-просвітницька і руханкова діяльність організації відображена через проведення різних свят, фестивалів, спортивних заходів. Вона мала на меті виховати національно-свідому, фізично здорову українську патріотичну молодь, яка б пишалася своєю історією, культурою, героїчним минулим свого народу, була б готова до важкої боротьби за досягнення державної незалежності.

У другій половині 1930-х рр. товариство «Луг» стало наймасовішою і найпопулярнішою молодіжною організацією Східної Галичини та зберігало свій статус аж до вересня–жовтня 1939 р., коли остаточно було заборонене і розпущене радянською владою.

Ключові слова: руханково-пожарниче товариство «Луг», Товмаччина, повіт, луговик, осередок, фестиваль, вправи.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження полягає у відображенні об'єктивної реконструкції історичного процесу, присвяченого вивченню українського молодіжного руху в Східній Галичині, через призму діяльності руханково-пожарничого товариства «Луг» у Товмацькому повіті Станиславівського воєводства в міжвоєнний період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню зародження, розвитку та діяльності українських молодіжних товариств на західно-українських землях присвятили свої праці Ігор Андрухів [1], Богдан Трофим'як [37], Оксана Вацеба [4], у яких, зокрема, висвітлюється проблематика діяльності товариства «Луг», однак у контексті всієї Східної Галичини. Також важливими й інформативними джерелами теми дослідження є архівні документи Державного архіву Івано-Франківської області, часописи «Вісти з Лугу», «Луговик».

Постановка завдання. Висвітлити та проаналізувати практичну діяльність місцевих осередків товариства «Луг» у Товмацькому повіті в 1926–1939 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження. Після кількарічного переслідування й остаточної заборони владою діяльності товариства «Січ» серед старшини визріла ідея щодо створення нової організації, яка продовжувала б поширювати серед українського народу чвертьстолітні січові традиції. З цією метою до Львівського воєводства внесено на затвердження статут товариства «Луг», що був схвалений владою навесні 1925 р. Новостворене товариство «Луг» також мало стати своєрідним захисником українського народу від національних, культурних і соціальних утисків з боку польської окупаційної влади.

Так само як «Сокіл» і «Січ», товариство «Луг» за своїм спрямуванням було руханково-пожарни-

чою та просвітницькою організацією, яка надавала допомогу громадянству на випадок пожеж чи стихійних нещасть шляхом виконання проти-пожежних, руханкових і спортивних вправ, тобто через культуру духу і тіла, виховувала з лугового братства активних членів суспільства [34, с. 1]. Читанням книжок, часописів, влаштуванням освітніх курсів луговики мали виробити власне бачення всіх процесів досліджуваного періоду [28, с. 3].

«Луг» ставив собі за мету організувати українську молодь, привчити її до громадської роботи, старався поширити між селянською і робітничою молоддю дух солідарності, викоринити з широких мас почуття меншовартості та рабства, натомість виховати з молоді гордих членів української нації, які б пишалися власною історією, культурою, боротьбою свого народу [34, с. 2].

Товариство «Луг» було побудовано за триступеневою структурою: Центральна Рада Лугів у Львові (Централя) і її Виконавчий Комітет, повітові та місцеві організації, що на зборах обирали свої лугові ради. При кожному місцевому осередку мав діяти «Лужок» – юнацьке крило товариства [6, с. 1]. З 25 липня 1926 р. почав виходити друкований орган товариства – місячник «Вісти з Лугу», присвячений луговим і січовим справам, просвіті та науці. Того ж року побачив світ «Підручник для руханково-пожарничих Січей та Лугів» авторства Р. Дашкевича, у якому було викладено причини заснування товариства, його цілі й завдання [4, с. 131; 6, с. 1; 33, с. 282; 37, с. 469].

Перші роки лугової організації минали без значних перешкод. Лугові товариства вправлялися, гуртували та виховували молодь, виконували свої обов'язки в справі пожежогасіння, носили однострої. У червні 1925 р. відбувся перший прилюдний виступ луговиків з нагоди святкування 25-ліття заснування першої «Січі». Про велику популярність лугової організації свідчило стрімке зростання кількості місцевих осередків. Якщо в червні 1925 р. їх налічувалось близько 200 у 52 повітах, то наприкінці 1927 р. – понад 720 товариств, що об'єднували у своїх лавах близько 60 тис. осіб переважно сільської молоді [4, с. 132; 18, с. 3; 33, с. 282; 37, с. 470].

Перші перепони в діяльності товариства почалися 1926 р. з боку УСРП, керівництво якої хотіло використати лугову організацію і її авторитет для своїх партійних цілей. Задля відновлення єдності товариства «Луг» 8 грудня 1926 р. відбувся Краєвий З'їзд Лугів, де більшість делегатів

проголосувала проти партійного впливу на організацію, а меншість, у кількості близько 40 осіб, була змушена покинути засідання. З'їзд обрав Виконавчий Комітет Центральної Ради Лугів на чолі з Романом Дашкевичем. Відколовши частину «Лугів», радикали створили свою партійну Головну Лугову Раду на чолі з Остапом Коберським та видавали часопис «Луговик», зі шпальт якого велось цькування Р. Дашкевича, на його адресу сипалися численні звинувачення в нібито співпраці з комуністами. Усе це робилося з метою привернення уваги поліції до Центральної Ради Лугів і її керівництва. Треба сказати, що такі дії УСРП дали певний «результат», оскільки проведені обшуки в членів Виконавчого Комітету на певний час скували діяльність Централі [1, с. 62–63; 18, с. 4; 37, с. 470–472].

Маючи особливо великий вплив на Покутті й Гуцульщині, УСРП бажала взяти під свій контроль лугові осередки на цих теренах. Для кращої координаційної діяльності, пришвидшення й полегшення організаційної роботи Головна Лугова Рада у Львові на своєму засіданні 30 січня 1927 р. постановила утворити «Покутський Луговий Союз». Правда, ініціативу в зорганізуванні цього Союзу, підготовку і скликання Покутського З'їзду Лугів було передано Повітовому Луговому Комітетові в м. Станиславів. Планувалося, що до Союзу ввійдуть повітові організації з міст Станиславова, Калуша, Богородчан, Надвірної, Товмача, Бучача, Чорткова, Заліщиків, Городенки, Снятина, Коломиї, Кутів, Косова, Делятина та судового округу Галич. Центр Союзу, на думку Головної Ради, мав міститися в м. Станиславів, хоча вона на цьому не наполягала, залишивши це питання на розгляд з'їзду. Повітовий Луговий Комітет у м. Станиславові повинен був повідомити про рішення Головної Лугової Ради лугові товариства Покуття, а останні своєю чергою мали скликати повітові конференції й повідомити про результати. Однак ініціатива так і не була реалізована [17, с. 16].

Зазначимо, що конфлікт у середині «Лугу» був засуджений передовим українським суспільством, пресою («Новий час», «Діло», «Свобода», «Сокільські Вісти» тощо), українськими організаціями, які вважали, що такі дії призведуть до згасання лугового руху; вони закликали осередки об'єднатися довкола Виконавчого комітету на чолі з Романом Дашкевичем [37, с. 470–472].

З середини 1927 р. лугова організація стикнулася з новими перешкодами. У липні того ж року влада розв'язала Виконавчий Комітет Центральної

Ради Лугів, кільканадцять повітових Комітетів та понад 100 місцевих лугових осередків. Відсутність статутної Централі, повітових «Лугів», заборона Тернопільським, Станіславівським, Львівським воєводствами в 1929–1930 рр. носіння лугових одностроїв і виконання лугових вправ, котрі трактувалися як військові, брак фінансів на купівлю сикавок (наповнена водою бочка з насосним механізмом, встановлена на підводі. – *І. Ф.*) та протипожежного інвентарю послужили приводом до розпуску товариств. Ще одним ударом для «Лугу» й інших українських товариств стала зміна закону про громадські організації, який вимагав від товариств переходу на нові статuti. Таким чином, з 1 189 лугових організацій, що діяли на теренах Східної Галичини, розпущено понад 800, а ті 350, які уникнули розпущення, здебільшого не проявляли жодної активної діяльності [18, с. 5–6].

У жовтні–листопаді 1932 р. Центральною Радою Лугів розроблено й затверджено, а з 1933 р. перейдено на новий статут, згідно з яким організацію було перейменовано на «Руханково-спортове товариство «Луг». При Централі створено Уряд фізичного виховання і військової підготовки. Делегати Уряду дістали право здійснювати контроль за низовими осередками «Лугу», брати участь у загальних зборах чи засіданнях Старшини, затверджувати підручники лугових вправ, погоджені з владою [18, с. 7–8].

Усі ці процеси торкнулися й лугового товариства Товмаччини, перші осередки якого засновані в с. Буківна, с. Гринівці, с. Грушка, с. Марківці, с. Милування, містечку Нижнів, с. Олеша, с. Палагичі, с. Петрилів, с. Підпечери, с. Рошнів, містечку Тисмениця, а згодом були закладені та діяли у селах Бортники, Братишів, Вільшаниця, Делева, Довге, Долина, Клубівці, Колинці, Королівка, Одаї, Олешів, Остриня, Пшеничники, Стриганці, Юрківка та ін. Найбільш активні місцеві організації функціонували в с. Милування, с. Грушка, с. Буківна, с. Юрківка, с. Рошнів.

У с. Милування перші загальні збори товариства «Луг» відбулися 27 червня 1926 р. за участі 62 членів, на яких було обрано Раду на чолі з Василем Кузьмиком. Старші місцеві жителі і навіть колишні члени січової старшини неохоче вступали до лав новоствореної організації. Винятком хіба що став Михайло Гавриш (Василишин), який, попри свій поважний 80-літній вік, був активним членом лугового осередку та служив прикладом для решти селян. 5 вересня 1926 р. у селі проведено перше лугове свято, на яке були запрошені товариші з с. Стриганці [7, с. 14–15;

31, с. 11]. Відтоді товариство «Луг» стало справжнім об'єднаним центром сільської молоді. Осередок налічував понад 200 членів (не рахуючи «Лужок»). Луговики піднесли й оживили життя в читальні «Просвіти», вели освітній курс для неграмотних, розвивали кооперативи, взялися за будівництво Народного дому, який урочисто відкрили 18 серпня 1936 р. [10, с. 11; 26, с. 30].

Дванадцятого лютого 1927 р. відбувся «Луговий вечір», у якому брали участь понад 300 гостей. Програма свята включала спів чоловічого хору, вправи луговиків з топірцями, вправи луговичок з вінцями, декламування «Дивувалась зима», «Не хилайте вниз прапора», танець «Запоріжський танок», сольні танці «Гонта», «Чумак», комедії «Жартівниця» і «Дібрана пара» [10, с. 11]. А 26 квітня 1929 р. милуванський «Луг» влаштував районове свято на честь Тараса Шевченка, брали участь луговики з сіл Рошнів, Юрківка, Довге, Буківна, Палагичі, Остриня. До святкової програми увішли: марш луговиків, доповідь голови місцевого осередку Миколи Збанського та о. Блавацького про значення великого Кобзаря для українського народу, декламування поем «Тарасова ніч» і «Гонта в Умані», спільні лугові вправи під проводом місто голови Нестора Дороша, мішані вправи, вправи з топірцями і хустинами [11, с. 11–12].

Двічі, 28 липня 1930 р. і 22 липня 1934 р., у с. Милування проходило Окружне Лугове свято. У першому святі брали участь 646 луговиків і луговичок з сіл Милування, Вільшаниця, Остриня, Палагичі, Рошнів, Олешів, Буківна, Юрківка, Пшеничники, Колинці, Гринівці, Братишів та 83 члени товариства «Сокіл» з сіл Стриганці, Вікняни, Антонівка, Устя-Зелене Бучацького повіту. Захід розпочався панахидою за полеглими, опісля відбулися стройовий перегляд усіх товариств, урочиста дефіляда (хода; марш. – *І. Ф.*) учасників, виконання вправ луговиками і луговичками, а на завершення свята дітвора місцевого «Лужка» виповнила кілька народних танців [29, с. 12–13].

Участь у другому святі брало 357 членів «Лугу» і 20 членів «Лужка» з сіл Олешів, Юрківка, Вільшаниця, Долина, Буківна та Милування. Після лугового маршу луговики й луговички виконали вправи з палицями, з хустинами, мішані та вільноручні вправи. Окремо здійснили показ вправ і члени «Лужка» з с. Олешів. Місцева оркестра (оркестр) зіграла луговий гімн, а хор з с. Долина заспівав кілька пісень. Яскравою точкою свята стала жива ілюстрація з побуту – а саме, танець

аркан при ватрі. Присутній на заході відпоручник (уповноважений. – *І. Ф.*) Головної Старшини товариства «Луг», містоголова (заступник голови. – *І. Ф.*) В. Федорчак виголосив промову про значення цього свята для Товмаччини та відзначив високий рівень дисципліни й організованості місцевих осередків. На святкування були запрошені гості з товариств «Сокіл» і «Каменярі» з навколишніх сіл, однак останні через партійний вплив на них не прибули [30, с. 12–13].

Що ж до пожарничої діяльності милуванського «Лугу», то тут, наприклад, відзначимо його участь у гасінні пожежі 9 травня 1929 р. в обійсті Володимира Греська. Завдяки швидкому прибуттю та вмiлим діям луговиків і луговичок вдалося локалізувати вогнище загорання й не допустити перекидання вогню на житловий будинок. Під час ліквідації пожежі свою майстерність показали містоголова товариства Н. Дорош і скарбник О. Голендер [11, с. 11–12].

У с. Грушка товариство «Луг» засноване 28 березня 1926 р. Осередок налічував 115 активних членів організації на чолі з Михайлом Кузишиним. Місцевий «Луг» мав у своєму розпорядженні сикавку. Щонеділі та у свята луговики займалися руханковими вправами. З квітня до листопада 1926 р. члени аматорського гуртка при товаристві поставили дві вистави, провели два концерти, присвячені Т. Шевченку та І. Франку. Останній захід, що відбувся 4 жовтня, був організований з нагоди 10-ої річниці смерті великого Каменяря. Програма концерту включала виконання гімну «Ще не вмерла Україна, спів мішаного хору, декламування віршів «Наймит», «Великдень», «Великі роковини». 1928 р. луговики с. Грушка влаштували фестин, а 11 серпня 1929 р. – повітове свято, за участі понад 3 тисяч гостей [12, с. 14–15; 35, с. 12; 28, с. 18–19].

Десятого серпня 1930 р. у с. Грушка відбулося Лугове свято, на яке прибуло 537 осіб з 13 місцевих «Лугів» з сіл Грушка, Колинці, Милування, Братишів, Королівка, Палагичі, Юрківка, Рошнів, Бортники, Олешів, Пшеничники, Гринівці, Буківна і 23 члени товариства «Сокіл» з с. Вікняни та близько 3 тисяч глядачів. Свято розпочалося з Богослужіння й посвячення пам'ятника полеглим героям. Опісля відбулося виконання вправ, дозвіл на яке мали лише три осередки, решті учасників було заборонено вправлятися. Також через заборону не відбулася й спільна дефілада учасників. Призом для найкраще організованого і вишколеного «Лугу» служив портрет Т. Шевченка, який дістався луговикам з с. Рошнів [20, с. 13].

Щодо протипожежної діяльності товариства варто відмітити участь членів осередку в ліквідації пожежі в селах Бортники та Озеряни, де їхню злагожену роботу і майстерність високо оцінили навіть місцеві поляки. На відміну від с. Милування, де колишні січовики не брали участі в діяльності «Лугу», луговики с. Грушка мали добрих наставників і помічників, двох старих січовиків Михайла Тарка та Дмитра Лазаріва [12, с. 14–15].

У с. Олеша товариство «Луг» постало навесні 1926 р. Члени займалися руханковими вправами та вправами із сикавкою, читали часописи, книжки. Оскільки виконання вправ не було прописане в статуті, повітове староство вбачило в цьому виконання «недозволених військових вправ», і тому зупинило діяльність осередку та вилучило бібліотеку і майно. Невдовзі робота місцевого товариства була поновлена [8, с. 13–14].

Одним з найчисленніших лугових організацій на Товмаччині був осередок товариства в с. Підпечери, заснований 1926 р. завдяки Ярославу Шипайлу, адвокату з м. Тисмениця. У 1927 р. місцевий «Луг» налічував 318 членів, з яких 200 чоловіків і 118 дівчат. Очільником товариства обрано Івана Шкоруту. Щонайменше два рази на тиждень відбувалися сходи, виконувалися вільноручні вправи та вправи із сикавкою. При товаристві діяв аматорський гурток, який майже щонеділі й у святкові дні ставив вистави. Місцевий «Луг» тісно співпрацював з місцевою читальнею «Просвіти», працював над втіленням ідеї стосовно будівництва власної домівки, надавав допомогу іншим «Лугам» у закладенні осередків [10, с. 12–13].

Осередок товариства «Луг» у м. Тисмениця був заснований на Слободі (тепер однойменний район міста. – *І. Ф.*) 20 березня 1927 р. з ініціативи місцевого адвоката Ярослава Шипайла. Головою лугової організації обрано Теодора Камінського, колишнього очільника «Січі». До товариства вписалися 62 чоловіки та 20 дівчат [2, с. 268; 27, с. 12].

Якщо в перші роки існування тисменицький «Луг» мав тенденцію до незначного збільшення числа членів (у липні 1927 р. – 86 осіб, квітні 1928 р. – 83 (55 чоловіків і 28 жінок), грудні 1931 р. – 80 осіб), то після 1932 р. спостерігається різке зменшення членства до 12 осіб у 1934 р. Очевидно, це було пов'язано зі зміною законодавства щодо діяльності громадських об'єднань, зокрема в частині напряму роботи, обліку членів тощо. Новий закон вимагав зміни статутів товариств та організацій і їх повторного затвердження владою. Процес переходу на нові статути та їх

затвердження був тривалим, оскільки навмисно затягувався або гальмувався окупаційною адміністрацією, що своєю чергою паралізувало роботу українських товариств й організацій. Ще однією з причин занепаду місцевого «Лугу» став переїзд його засновника Я. Шипайла до м. Коломия на нове місце роботи. Фактично після 1934 р. лугова організація не вела жодної статутної роботи та стала цілком бездіяльною. 14 лютого 1935 р. воеводське управління ліквідувало осередок товариства «Луг» у м. Тисмениця, а його майно було передано читальні «Просвіти» на Слободі [2, с. 269].

У с. Рошнів товариство «Луг» засноване в 1927 р. з ініціативи Ярослава Велигорського та Мар'яна Павликевича. За кілька років активної діяльності місцевий осередок придбав протипожежні прилади: дві драбини, 20 душениць (велика плахта для гасіння вогню. – *І. Ф.*), 9 гаків; члени організації брали участь у гасінні пожеж у с. Рошнів, с. Юрківка. Також луговики мали власну бібліотеку, яка налічувала понад 60 книг. Рошнівські луговики на чолі з Северином Гросбергом були постійними учасниками лугових свят, із вправами виступали в с. Милування, с. Буківна, с. Братишів, с. Грушка, м. Тисмениця, а влітку 1930 р. самі стали організаторами фестину. У серпні 1930 р., за результатами Лугового свята в с. Грушка, товариство «Луг» с. Рошнів було визнане найкраще організованою й вишколеною організацією Товмаччини, за що отримало в нагороду портрет Тараса Шевченка [10, с. 13; 20, с. 13; 22, с. 13].

Товариство «Луг» у с. Буківна засноване в 1927 р. Місцевий осередок налічував 50 луговиків, з яких 45 мали однострої, 20 луговичок і 25 спомагаючих членів. За рік діяльності лугова організація влаштувала один фестин (16 червня 1928 р.), де участь брали 150 луговиків і 100 луговичок, три аматорські вистави, п'ять відчитів, щонеділі та у святкові дні відбувалися сходини. Також члени «Лугу» в одностроях брали участь у Луговому святі в с. Грушка. Через відсутність власної домівки свої вистави буківнянські луговики ставили по селянських стодолах [9, с. 4; 14, с. 10].

У с. Юрківка, що налічувало 75–85 будинків, луговий осередок заснований у 1928 р. Головою організації обрано Василя Сторожука. З початком своєї діяльності місцеве товариство стикнулося з неприхильним ставленням начальника громади (війта) Мар'яна Гудими, колишнього засновника «Січі», який спочатку перешкоджав роботі ново-

створеної організації, але за кілька років сам приєднався до «Лугу» і навіть був обраний містоголовою. Луговики з самого початку розгорнули в селі активну діяльність. Вони справно виконували функції протипожежної охорони в селі, проводили Лугові свята, влаштовували сходини на честь Героїв Крут, Героїв Базару, Святвечори й спільні вечери, брали участь у Святі Просвіти в м. Тисмениця, колядували та збирали пожертви на інвалідів, на потреби Центральної Лугової Ради у Львові, «Рідної Школи», на пресовий фонд часопису «Вісти з Лугу». У 1938 р. луговики запланували урочисто відзначити 10-літній ювілей осередку, однак влада заборонила його проведення. Перед початком Другої світової війни товариство «Луг» у с. Юрківка налічувало понад 100 членів, з яких понад 60 мали лугові однострої [3, с. 155–157; 14, с. 9–10; 21, с. 8].

Активні лугові осередки були в селах Вільшаниця, Королівка, Клубівці, Делева. У с. Вільшаниця лугову організацію засновано в 1928 р. Спочатку її очолював Іван Солоничний, з 1929 р. – Василь Солоничний, а 1932 р. головою ради обрано Михайла Івасюту. Вільшаницький «Луг» налічував понад 100 членів. На свої сходини місцеве товариство збиралося щосуботи, щонеділі та у святкові дні. Луговики, маючи власні протипожежні прилади – гаки, відра, душениці, активно боролися з пожежами, зокрема і в нічний час [13, с. 6; 19, с. 11; 24, с. 13].

Товариство «Луг» у с. Королівка було засноване 1927 р. Початки діяльності були важкими, проте з часом робота налагодилася. У липні 1930 р. місцеві луговики влаштували фестин, на який прибули товариші з сіл Грушка, Юрківка, Палагичі, Бортники, Гринівці. Мішані вправи під керівництвом В. Сторожука, голови «Лугу» з с. Юрківка виконували близько 300 членів організації. Луговички продемонстрували вправи з хустинами й ритмічні вправи, а члени осередку с. Палагичі – вправу «Вежа». Відзначилися луговики з с. Королівка гасінням пожежі на сільському фільварку. Незважаючи на брак води, вони спільно з товаришами з с. Грушка, що мали сикавку, успішно ліквідували пожежу [22, с. 9].

У с. Бортники осередок «Лугу» налічував 85 луговиків і 20 спомагаючих членів. Улітку сходини проводились щочетверга та щосуботи, а взимку – щосуботи й щонеділі. Члени товариства опанували та виконували п'ять лугових вправ, боролися з пожежами в селі [23, с. 17].

Після кількох років недіяльності відновив свою роботу в 1932 р. «Луг» у с. Клубівці, який

налічував 62 луговики, 47 луговичок, 42 спомагаючі члени, а «Лужок» – 19 хлопців і 13 дівчат. У серпні 1932 р. проведено перший фестин. Попри позитивні моменти у своїй діяльності, місцевий осередок стикнувся з проблемою щодо намагання влади вилучити в нього сикавку на користь державної пожежної охорони, що своєю чергою могло призвести до розв'язання товариства через невиконання ним статутних обов'язків у частині пожежогасіння [25, с. 15]. Щоб запобігти закриттю товариства клубівцями луговинами, у червні 1933 р. у с. Грушка поставлено виставу «Невольник», дохід з якої спрямовано на закупівлю сикавки [15, арк. 85].

Не менш активним було товариство «Луг» у с. Делева на чолі з головою Осипом Ковбасом. 13 січня 1939 р. члени осередку разом з місцевим парохом о. Іванцівим влаштували подвійне різдвяне Свято Просфори з Ялинкою. Під час урочистостей перед присутніми були виголошені реферати про цілі й завдання лугової організації та про значення дисципліни і спільної праці [36, с. 49].

Незважаючи на той факт, що деякі товариства знаходились під впливом політичних партій, існувала певна співпраця між українськими товариствами на Товмаччині. Так, у серпні 1933 р. осередок «Лугу» в с. Долина влаштував фестин, на який прибули запрошені 25 членів товариства «Сокіл» з с. Петрів і 30 членів товариства «Каменярі» з с. Горигляди. Члени всіх трьох організацій разом виконали гімнастичні вправи та влаштували спільну дефіляду. Цікаво, що дохід від фестину не був розділений між учасниками, а спрямований на потреби місцевого «Лугу» [15, арк. 114].

У с. Марківці осередок «Лугу» в порозумінні з місцевою кооперативою в лютому 1933 р. заснували товариство «Відродження». На зборах ухвалено рішення не палити та не вживати алкоголю під загрозою штрафу 5 злотих. Ініціатором створення товариства виступив голова «Лугу» Василь Буртик [15, арк. 29].

У 1935 р. з нагоди 10-ліття створення товариства «Луг» у населених пунктах Товмаччини були проведені ювілейні свята. 22 серпня 1935 р. відбулося Лугове свято в с. Одаї, на яке прибули «Луги» з навколишніх сіл. Близько 300 членів товариства виконали лугові вправи [32, с. 15].

Аналогічне свято відбулося 1 вересня 1935 р. в с. Олеша, участь у якому брали 486 луговиків з сіл Олеша, Милування, Вільшаниця, Юрківка, Одаї, Долина, Ісаків Городенківського повіту, Коропець Бучацького повіту та понад 2 тисячі глядачів. На святкуванні був присутній голова Повітового

«Лугу» Осип Колодницький і місцевий парох о. Іван Стрийський, що виголосив вступне слово про значення лугової організації. Програма свята включала марш учасників з оркестрою, мішані вправи, вправи з палицями, вправи «Вежа», ритмічні вправи луговичок до молитви «Боже великий, Творче всесильний», виконання оркестрою національного і лугового гімнів, дефіляда, танці, а на завершення урочистого заходу аматорський гурток місцевого «Лугу» зіграв виставу «Іхав стрілець на війноньку» [26, с. 30].

Окрім своїх спільних свят і фестивалів, як-от Свято Лугової єдності, що проходило 13 лютого 1927 р. у м. Станиславові, учасниками якого були осередки з сіл Буківна, Милування та Підпечери, луговики Товмаччини брали участь в урочистостях, влаштованих іншими культурно-просвітницькими товариствами. 13 вересня 1931 р. на майдані між м. Станиславів і с. Угорники (тепер у складі Івано-Франківської міської ради. – *І. Ф.*) відбулося ювілейне свято з нагоди 50-літнього ювілею товариства «Рідна Школа», на яке прибули близько 20 тисяч жителів Станиславівського воєводства. Члени делегації «Лугів» від Товмацького повіту взяли участь у дефіляді та виконали перед присутніми лугові вправи [5, с. 12].

З середини 1934 р. товариство «Луг» стало найпопулярнішою й наймасовішою українською молодіжною організацією в Східній Галичині, і ця тенденція зберігалася аж до вересня 1939 р. Цьому сприяло ведення луговиками активної руханково-спортивної і культурно-просвітницької діяльності серед населення, криза в середині товариства «Сокіл», піднесення національної свідомості українського суспільства. У 1934 р. «Луг» налічував 430 осередків, 20 з яких діяли на Товмаччині, у 1936 р. – 718, у яких були об'єднані 40 тисяч луговиків, тоді як «Сокіл» числив 23 тисячі членів, «Каменярі» – 13 тисяч, Український Спортовий Союз – 4 тисячі. Станом на вересень 1939 р. до товариства «Луг» належали 934 організації з понад 30 тисячами членів [1, с. 64–65; 37, с. 476].

З приходом перших совітів на західноукраїнські землі товариства «Луг» разом з іншими молодіжними та культурно-освітніми організаціями були заборонені. Однак зауважимо, що деякі осередки «Лугу» були закриті дещо раніше, як-от у с. Гринівці, де 25 березня 1939 р. за рішенням повітового старости за порушення статуту припинили свою діяльність місцева читальня «Просвіти», товариства «Луг» і «Каменярі». Справа в тому, що вищевказані організації містилися в одному приміщенні, і під час огляду бібліотеки читальні

поліція знайшла 2 книжки «Український співа-ник» та повість «До слави», які були заборонені. Цей факт і послужив приводом до розв'язання товариств [16, арк. 12].

Висновки. Товариство «Луг», як і інші українські молодіжні організації, своєю протипожежною, руханковою та культурно-освітньою діяльністю ставило за мету залучити до своїх лав українську молодь, консолідувати її, виховати з неї національно свідомих, фізично розвинутих, освічених і морально здорових громадян, які в умовах окупації мали встояти перед політикою національного гноблення, полонізації та пацифікації. На відміну від товариств «Січ», «Сокіл», «Каменярі», «Луг» залишався позапартійною організацією.

На Товмаччині функціонувало понад два десятки місцевих організацій товариства «Луг», з

яких найбільш активні діяли в селах Милування, Грушка, Буківна, Юрківка, Рошнів тощо. Робота лугових осередків мала більше культурно-просвітницький та руханковий характер і менше протипожежний, оскільки відчувався гострий брак протипожежного обладнання через його дороговартісність.

Окупаційна влада вбачала в рості популярності товариств певну загрозу і під всіляким приводом намагалася заборонити їхню діяльність. Проте ні зовнішні, ні внутрішні проблеми не зупинили поступу лугової організації та її осередків. Навпаки станом на середину 1930-х рр. товариство «Луг» стало наймасовішою молодіжною організацією Східної Галичини та залишалось такою аж до вересня–жовтня 1939 р., коли остаточно було заборонене і розпущене радянською владою.

Список літератури:

1. Андрухів І. Західноукраїнські молодіжні товариства «Сокіл», «Січ», «Пласт», «Луг». Івано-Франківськ, 1992. 80 с.
2. Андрухів І., Гаврилюк С. Тисмениця. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2008. 494 с. + 110 с. іл.
3. А так працює один Луг... *Вісти з Лугу*. 1939. 1 червня. Ч. 10. С. 155–157.
4. Вацеба О. Нариси з історії спортивного руху в Західній Україні. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1997. 232 с.
5. Величаве ювілейне свято «Рідної Школи» в Станиславові при участі Лугів. *Вісти з Лугу*. 1931. Серпень–вересень. Ч. 8–9. С. 12.
6. *Вісти з Лугу*. 1926. 25 липня. Ч. 1. С. 1.
7. *Вісти з Лугу*. 1926. 25 жовтня. Ч. 4. С. 14–15.
8. *Вісти з Лугу*. 1926. 25 грудня. Ч. 6. С. 13–14.
9. *Вісти з Лугу*. 1927. 25 лютого. Ч. 2 (8). С. 4.
10. *Вісти з Лугу*. 1927. 25 березня. Ч. 3 (9). С. 11–13.
11. *Вісти з Лугу*. 1929. 25 травня. Ч. 5. С. 11–12.
12. *Вісти з Лугу*. 1929. 25 жовтня. Ч. 10. С. 14–15.
13. *Вісти з Лугу*. 1929. 25 грудня. Ч. 12. С. 6.
14. *Вісти з Лугу*. 1930. 25 липня. Ч. 7. С. 9–10.
15. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. 72. Оп. 1. Спр. 12. Арк. 29, 85, 114.
16. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. 72. Оп. 1. Спр. 46. Арк. 12.
17. До Повітових Лугових Комітетів Покуття! Інформаційний обіжник. *Луговик*. 1927. 20 березня. Ч. 3. С. 16.
18. Загальний З'їзд відпоручників Лугів. *Вісти з Лугу*. 1934. квітень Ч. 4. С. 3–8.
19. З життя Лугів. *Вісти з Лугу*. 1930. травень. Ч. 5. С. 11.
20. З життя Лугів. *Вісти з Лугу*. 1930. вересень. Ч. 9. С. 13.
21. З життя Лугів. *Вісти з Лугу*. 1930. листопад. Ч. 11. С. 8.
22. З життя Лугів. *Вісти з Лугу*. 1931. лютий. Ч. 2. С. 13.
23. З життя Лугів. *Вісти з Лугу*. 1932. лютий. Ч. 2. С. 17.
24. З життя Лугів. *Вісти з Лугу*. 1932. травень. Ч. 5. С. 13.
25. З життя Лугів. *Вісти з Лугу*. 1932. жовтень–листопад. Ч. 10–11. С. 15.
26. З життя Лугової організації. *Вісти з Лугу*. 1936. лютий. Ч. 2. С. 30.
27. З Лугової сім'ї. *Вісти з Лугу*. 1927. 25 березня. Ч. 3 (9). С. 12.
28. Лугова карність і солідарність. *Вісти з Лугу*. ч. 4. 25 жовтня 1926. С. 3, 18–19.
29. Лугове Свято в Милуванні. *Вісти з Лугу*. 1930. 25 серпня. Ч. 8. С. 12–13.
30. Лугове Свято в Милуванні. *Вісти з Лугу*. 1934. липень. Ч. 7. С. 12–13.
31. «Луг» у Товмаччині. *Вісти з Лугу*. 1926. 25 липня. Ч. 1. С. 11.
32. Місцеві ювілейні свята. *Вісти з Лугу*. 1936. січень. Ч. 1. С. 15.

33. Науменко К. Луг. *Енциклопедія історії України* : у 10 т. / редкол.: В. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. Київ : Наукова думка, 2009. Т. 6 : Ла – Мі. С. 282.
34. Не хилайте вниз прапора! *Вісти з Лузу*. 1926. 25 вересня. Ч. 3. С. 1–2.
35. Працьовита сотня. *Вісти з Лузу*. 1926. 25 серпня. Ч. 2. С. 12.
36. Просфора і Ялинка в Делявій. *Вісти з Лузу*. 1939. 15 січня. Ч. 2. С. 49.
37. Трофим'як Б. Гімнастично-спортивні організації у національно-визвольному русі Галичини: (друга половина XIX ст. – перша половина XX ст.). Тернопіль : Економічна думка, 2001. 696 с.

Fedoryshyn I.Ya. ACTIVITY OF LOCAL CENTERS OF SOCIETY “LUH” IN TOVMACHCHYNA (1926–1939)

The article attempts to provide detailed disclosure of the problem of the activity of the fire-sports society “Luh” in the territory of the Tovmach district of Stanislaviv voivodship during 1926–1939. Registered in 1925, society “Luh” became a continuation of many years of glorious traditions of the society “Sich”, which was persecuted and was banned by the occupation administration. The Polish authorities, seeing the growing popularity of “Luh” a certain threat, tried to prohibit its field activities under all possible means.

The publication on the basis of historical documentary material shows the process of formation and development of the “Luh” movement in Eastern Galicia and in Tovmachchyna, the cultural and educational struggle of the society for the protection of the Ukrainian youth of the region from moral and cultural degradation under the conditions of the assimilation policy of the Polish government. In the Tovmach district more than 30 local centers of the society “Luh” were founded and functioned. The most active local centers functioned in the villages of Myluvannia, Hrushka, Bukivna, Yurkivka and Roshniv.

The author described and analyzed the practical work of more than a dozen local organizations of the society, depicted to a greater extent their cultural-educational and sporting and, to a lesser extent, fire-fighting activities, since the lack of fire-fighting equipment remained a common problem in almost all societies “Luh”.

The cultural and educational activities of the organization are reflected through various holidays, festivals, sporting events. It aimed to educate a nationally conscious, physically healthy Ukrainian patriotic youth, who, proud of its history and culture, would be ready for a hard struggle for achieving state independence.

In the second half of the 1930s, the society “Luh” became the most massive and most popular youth organization in Eastern Galicia and retained its status until September-October 1939, when it was finally banned and dissolved by the Soviet authorities.

Key words: *the fire-sports society “Luh”, Tovmachchyna, district, member of society “Luh”, local cell, festival, exercises.*